

Neki prediktori provedbe programa medijacije u osnovnim školama Republike Hrvatske

Ana Munivrana, Eli Pijaca Plavšić i Filip Gospodnetić
Forum za slobodu odgoja

Sažetak

Medijacija je proces u kojem nepristrana stručna osoba posreduje u rješavanju sukoba i problema u međuljudskim odnosima, a u školskom kontekstu pridonosi kvalitetnijoj školskoj klimi.

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi prediktore uspješne provedbe programa medijacije u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj. On-line anketni upitnik je poslan mailom nastavnicima koji su završili edukaciju iz medijacije, a prikupljanje podataka je trajalo tijekom prosinca 2014. g. Upitnik se sastojao od sociodemografskog dijela, samoprocjene vještina koje je osoba razvila nakon edukacije iz medijacije, o pokazateljima uspješno provedene medijacije, broja provedenih medijacija s učenicima, te načina dolaska na edukaciju.

U uzorak je bilo uključeno 110 nastavnika od prvog do osmog razreda osnovne škole iz 14 hrvatskih županija, a 94,5% sudionika je bilo ženskog spola. Regresijskom analizom je utvrđeno da medijatorova vještina parafraziranja i broj provedenih medijacija najviše objašnjavaju spremnost učenika za traženje podrške pri rješavanju sukoba. Medijatorova vještina upravljanja konfliktnim situacijama najbolje objašnjava razumijevanje tuđih potreba i osjećaja, a vještina boljeg opažanja emocionalnog stanja druge osobe značajno objašnjava povećanu suradnju među stranama u sukobu.

Ključne riječi

medijacija; edukacija; upravljanje konfliktnim situacijama; sukob

Uvod

Ljudi su po svojoj naravi društvena bića i traže prisutnost drugih kako bi zadovoljili svoje potrebe. Uz pozitivna iskustva, kroz njihove interakcije sa socijalnom okolinom izražavaju se nasilje, diskriminacija i predrasude jer je većina ljudi tijekom djetinjstva i odrastanja doživjela iskustvo sukoba u obliku neslaganja, nerazumijevanja, povrede ili povrijeđenosti. Ponašanja u

sukobu opisuju različiti modeli, pa Tatalović Vorkapić, Vlah i Mejovšek (2012) iznose da različiti autori klasificiraju ponašanje u sukobu između dva i osam obrazaca. Neke od najčešćih klasifikacija su Wilmot i Hockerova klasifikacija od pet stilova ponašanja u sukobu (prema Tatalović Vorkapić i sur. 2012) i Thomas-Killmanov model rješavanja sukoba (Thomas i Killman, 2008). Ova klasifikacija uključuje dvije bipolarne dimenzije – asertivnost i suradnju. Asertivnost se proteže od neasertivnog do asertivnog pola, a osoba može biti smještena bilo gdje na ovom kontinuumu. Suradnja se proteže od nesuradnje na jednom kraju do suradnje na drugom kraju kontinuumu, a osoba može zauzeti bilo koji položaj na ovoj dimenziji. Obrasci rješavanja sukoba (suradnja, natjecanje, kompromis, izbjegavanje, prilagodba) ovise o stupnju asertivnosti odnosno suradljivosti strana uključenih u sukob.

Uz postojeće spoznaje o nasilju i faktorima koji na njega utječu, rizičnim i protektivnim faktorima (Ladd i Skinner, 2002; Schwartz i Proctor, 2000), posljednjih nekoliko desetljeća javljaju se programi namijenjeni razvoju socijalnih i emocionalnih vještina djece i mladih, a provode se u školama i u ostalim odgojno-obrazovnim institucijama. Oni su nastali kao rezultat interdisciplinarnog pristupa te uključuju spoznaje iz područja inteligencije, razvojne psihologije, neurologije, te odgoja i obrazovanja (Munjas Samarin i Takšić, 2009). Kuterovac Jagodić (2003) objašnjava da takvi programi potiču prepoznavanje i upravljanje vlastitim i tuđim emocijama, kontrolu vlastitih reakcija, empatiju i prosocijalno ponašanje i time čine djecu otpornijom na probleme poput depresivnosti, delinkvencije, nasilja, zloporabe droga itd.

Jedan od njih je program školske medijacije, kojeg provodi Forum za slobodu odgoja. Namijenjen je nastavnicima i stručnim suradnicima osnovnih i srednjih škola, a modificirani oblik programa namijenjen je i učenicima tih odgojno-obrazovnih ustanova. Osnovni cilj programa je edukacija polaznika o nenasilnom rješavanju sukoba, dok je srednjoročni cilj prevencija nasilja provođenjem radionica na razini škole, a konačni cilj je samostalno provođenje procesa medijacije. Definirani su ishodi učenja koji uključuju vještinu aktivnog slušanja, upotrebljavanje Ja-govora, parafraziranje i reflektiranje sugovornikove poruke, osvještavanje uloge emocija u sukobu (bolje prepoznavanje emocija i razumijevanje emocionalnog stanja druge osobe), razlikovanje pozicija, interesa i potreba u sukobu, te upravljanje konfliktnim situacijama.

Mnogi se nastavnici u praksi koriste raznim strategijama rješavanja sukoba koje učenicima ne omogućuju razvoj korisnih

vještina (Longaretti i Wilson, 2006) te smatraju da rješavanje konflikata nepotrebno troši mnogo vremena i energije (Longaretti i Wilson, 2006). U takvom se kontekstu teško može stvoriti pozitivna školska klima u kojoj podržavajući odnosi vode ka pozitivnom raspoloženju i obavljanju vlastitih dužnosti (Hoy, Tarter i Bliss, 1990). Odnosi među članovima školskog kolektiva, nastavnika i roditelja te nastavnika i djece imaju značajnog efekta na školsku klimu (Creemers i Reezgit, 1999) a ona uključuje kvalitetne te održive odnose i komunikacijske obrasce među članovima škole koji se odražavaju na kognitivni, socijalni i psihološki razvoj učenika (Haynes, Emmons i Ben-Avie, 1997).

Jedna od osnovnih misli vodilja programa medijacije je podizanje nastavničkih znanja i vještina kako bi kvalitetnije radili u školi, pomagali učenicima u rješavanju sukoba i tako pridonijeli školskoj klimi. Zato su se ovim radom željele utvrditi neke karakteristike programa medijacije.

Metoda

Cilj

Cilj istraživanja je utvrditi prediktore uspješne provedbe programa medijacije u kontekstu osnovnih škola u Republici Hrvatskoj.

Uzorak

U uzorku je bilo 110 nastavnika/ca i stručnih suradnika/ca osnovnih škola s visokom stručnom spremom iz 14 županija (Zagrebačke, Varaždinske, Istarske, Međimurske, Sisačko-moslavačke, Koprivničko-križevačke, Bjelovarsko-bilogorske, Primorsko-goranske, Ličko-senjske, Brodsko-posavske, Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske, Splitsko-dalmatinske i Grada Zagreba). Zastupljeno je 94,5% žena a prosječna dob svih sudionika je 40,3 godine. Svi sudionici prethodno su završili različite razine edukacije iz medijacije Foruma za slobodu odgoja: 61,1% osnovnu edukaciju, 24,1% osnovnu i naprednu, 10,2% osnovnu, naprednu i vršnjačku, a 4,5% osnovnu i vršnjačku.

Pribor i postupak

Istraživački tim Foruma za slobodu odgoja je razvio on-line anketni upitnik sačinjen od sociodemografskog dijela kojim su prikupljeni podaci o spolu i dobi sudionika, županiji iz koje dolazi, stupnju obrazovanja, tipu obrazovne ustanove u kojoj je osoba zaposlena i stupnju edukacije iz medijacije. Drugi dio upitnika je obuhvaćao pitanja o dolasku na edukaciju, i broju medijacija koje je osoba provela s učenicima u posljednjih

godinu dana. Sudionici su na skali od pet stupnjeva (*nikada, rijetko, ponekad, često, uvijek*) procijenili pokazatelje uspješno provedene medijacije kod osoba koje su taj proces završile: rješavanje sukoba razgovorom, spremnost u traženju podrške pri rješavanju sukoba, povećana suradnja, razumijevanje tuđih osjećaja i potreba, zauzimanje za vlastite ideje i stavove bez nanošenja štete drugima, manja pojava nasilnog ponašanja. Skala je kodirana u brojčanom rasponu od jedan do pet, a veći broj je ukazivao na veću učestalost opažane pojave. Sudionike se tražilo da procijene vlastiti stupanj razvijenosti niza vještina (ishoda učenja programa medijacije) na skali od tri stupnja (*nisam razvio, djelomično sam razvio, značajno sam razvio*) a to su bile vještina aktivnog slušanja, korištenje ja poruka, parafraziranje, reflektiranje osjećaja, bolje opažanje emocionalnog stanja druge osobe, bolje razumijevanje emocionalnog stanja druge osobe, razlikovanje pozicija i interesa u sukobu i upravljanje konfliktnim situacijama. Skala je kodirana u bodovnom rasponu od jedan do tri, a veći broj je ukazivao na veću razvijenost opažane vještine.

Poveznica za upitnik, nakon što je inicijalno testiran i modificiran, je poslana mailom u prosincu 2014. godine svim osobama koje su završile edukaciju iz medijacije u posljednjih pet godina u svim županijama u kojima je Forum za slobodu odgoja radio u to vrijeme.

Obrada i rezultati

Prikupljeni podaci su obrađeni u programu SPSS a prema sociodemografskim pokazateljima najviše sudionika dolazi iz Grada Zagreba (23,6%), Zagrebačke županije (22,7%) i Primorsko-goranske županije (12,7%). U većini slučajeva (60,6%) dolazak na edukaciju je bio samostalan u usporedbi s dolaskom na poticaj ustanove u kojoj je osoba zaposlena (39,4%).

Tablica 1. Deskriptivna statistika za samoprocjenu razvijenosti vještina nakon završene edukacije iz medijacije kod nastavnika osnovnih škola			
	N	M	SD
Razvijeno aktivno slušanje	108	2,8	0,44
Razvijene ja poruke	108	2,6	0,51
Razvijeno parafraziranje	108	2,6	0,54
Reflektiranje osjećaja	110	2,5	0,65
Opažanje emocionalnog stanja druge osobe	110	2,6	0,63
Razumijevanje emocionalnog stanja druge osobe	107	2,7	0,46
Razlikovanje pozicija i interesa u sukobu	107	2,4	0,51
Upravljanje konfliktnim situacijama	106	2,5	0,52

Prosječne samoprocjene razvijenosti vještina medijacije koje su prikazane u tablici 1 tendiraju većim vrijednostima skale, dok se

opaženi i teorijski bodovni raspon donekle preklapaju što ukazuje da nastavnici procjenjuju porast vlastitih vještina iz medijacije nakon završenog programa medijacije.

Tablica 2. Deskriptivna statistika za nastavnikove procjene pokazatelja uspješno provedene medijacije kod učenika osnovnih škola			
	N	M	SD
Sukob se nastoji riješiti razgovorom	107	3,8	0,7
Traže podršku pri rješavanju sukoba	107	3,7	0,8
Povećana suradnja među stranama u sukobu	106	3,8	0,68
Razumijevanje tuđih osjećaja i potreba	107	3,7	0,67
Ideje i stavovi bez nanošenja štete drugima	107	3,6	0,74
Manje nasilnog ponašanja	107	3,6	0,7

Prosječne procjene pokazatelja uspješno provedene medijacije, kao i smanjeni varijabilitet za svaki pokazatelj koji je prikazan u tablici 2 upućuju na učestaliju pojavu pokazatelja uspješno provedene medijacije kod učenika osnovnih škola. O broju provedenih medijacija s djecom odgovorilo je 92 sudionika: prosječno je provedeno 7,9 medijacija uz standardnu devijaciju 8,3.

Normalitet distribucija za vještine razvijene nakon završene edukacije iz medijacije, pokazatelje uspješno provedene medijacije i broj provedenih medijacija s učenicima je testiran Shapiro-Wilksovim testom. Sve distribucije su asimetrične na razini rizika manjoj od 1%. Vještine razvijene nakon završene edukacije iz medijacije su negativno asimetrične, pokazatelji uspješno provedene medijacije imaju blago negativno asimetričnu, a broj medijacija provedenih s djecom pozitivno asimetričnu distribuciju. Pri interpretaciji rezultata linearne regresijske analize gdje su prediktori uvođeni u analizu u tri bloka, treba uzeti u obzir odstupanja od normaliteta distribucija. U prvom bloku analize su uvedene vještine razvijene nakon završene edukacije iz medijacije, u drugom bloku je uveden broj medijacija provedenih s učenicima, u trećem bloku način dolaska na edukaciju. Kriterijske varijable su bile pokazatelji uspješno provedene medijacije. Rezultati upućuju da se skupom uvedenih prediktora može objasniti 22,6% varijance ($R^2=0,226$) spremnosti traženja podrške pri rješavanju sukoba ($F=2,246$, $df= 10/77$; $p<0,05$). Razvijenost vještine parafraziranja i broj provedenih medijacija s djecom najbolje objašnjava varijabilitet ovog kriterija ($p<0,05$), a podrška u rješavanju sukoba će biti traženija ako je vještina parafraziranja razvijenija i broj provedenih medijacija s djecom veći. Prediktori korišteni u analizi objašnjavaju 20,4% varijance ($R^2=0,204$) razumijevanja tuđih osjećaja i potreba ($F=1,976$; $df=10/77$; $p<0,05$). Vještina upravljanja konfliktnim situacijama najviše pridonosi objašnjenju razumijevanja tuđih

osjećaja i potreba ($p < 0,05$) tj. što je osoba vještija u upravljanju konfliktnim situacijama, osobe u konfliktu će bolje razumjeti tuđe osjećaje i potrebe. Vještine razvijene nakon edukacije iz medijacije uvedene u prvom bloku analize objašnjavaju 19,1% varijabiliteta ($R^2 = 0,191$) povećane suradnje među stranama u sukobu ($F = 2,088$; $df = 8/79$; $p < 0,05$). Vještina boljeg opažanja emocionalnog stanja druge osobe značajno objašnjava varijabilitet kriterija ($p < 0,05$)- što je osoba vještija u opažanju emocionalnog stanja druge osobe, vjerojatnije je da će među stranama u sukobu suradnja biti izraženija.

Diskusija

Cilj istraživanja je bio utvrditi prediktore uspješne provedbe programa medijacije u kontekstu osnovnih škola. Rezultati ukazuju da vještine razvijene nakon edukacije iz medijacije (ishodi učenja programa medijacije) mogu objasniti spremnost traženja podrške, razumijevanje tuđih osjećaja i potreba te povećanu suradnju među stranama u sukobu. Kada su nastavnici vještiji u parafraziranju i što su proveli više medijacija s učenicima, učenici će biti spremniji tražiti podršku u rješavanju konfliktnih situacija. Veća razvijenost nastavnikove vještina upravljanja konfliktnim situacijama predviđa učenikovo bolje razumijevanje tuđih osjećaja i potreba, a što je nastavnici vještiji u opažanju emocionalnog stanja druge osobe, učenici će biti spremniji na daljnju suradnju tijekom i nakon sukoba.

Rezultati ovog istraživanja preklapaju se s postojećim nalazima o upravljanju konfliktnim situacijama. Uspješno upravljanje konfliktima dovodi do pozitivnih ishoda (Deutsch, 1973; Shantz i Hobart 1989; Opatow 1991; prema Longaretti i Wilson, 2006) koji uključuju povećano samopoštovanje, razvoj komunikacijskih vještina, donošenje odluka, kritičku evaluaciju, razmišljanje te pozitivan odnos među učenicima (Johnson i Johnson, 1996; prema Longaretti i Wilson, 2006). Iako ovi autori ne govore eksplicitno o razumijevanju tuđih osjećaja i potreba, iz literature o empatiji indikativna je uloga razumijevanja tuđih osjećaja i potreba za pozitivne i konstruktivne odnose s drugim ljudima (Bellachi i Farina, 2012). Opažanje emocionalnog stanja druge osobe je usko povezano s različitim konceptualizacijama empatije (Davis, 1983). Medijatorova vještina opažanja emocionalnog stanja druge osobe može se tumačiti kroz prizmu kognitivne komponente empatije u kojoj je potrebno opažanje osobe, razumijevanje tuđe perspektive i na taj način emocionalnog stanja druge osobe. Iz perspektive ovog istraživanja razvoju školske klime mogu znatno pridonijeti i nastavnici s vještinama naučenim na edukaciji iz medijacije. Zdrava školska klima uključuje dobre

odnose među članovima škole (Kilinç, 2014), a nastavnici mogu postići razvoj školske klime njegovanjem podržavajućih međuljudskih odnosa s učenicima kako bi se osjećali sigurno, međusobno povezano i u povjerljivom okruženju (Kopischke Smith, Connolly i Prysieski, 2014).

Iako ovo istraživanje ima metodoloških nedostataka poput heterogenosti uzorka po stupnju edukacije iz medijacije ili godinama iskustva u provođenju medijacije, njegova je snaga u potkrepljivanju postojećih nalaza da obrazovni programi o rješavanju sukoba dovode do promjene kod osoba koje su prolazile proces mirenja.

Zaključak

Rezultati istraživanja upućuju da vještine razvijene nakon edukacije iz medijacije predviđaju spremnost traženja podrške, razumijevanja tuđih osjećaja i potreba te povećanu suradnju među stranama u sukobu. Ovi se nalazi podudaraju s postojećim spoznajama o upravljanju konfliktim situacijama kao prediktorom uspješnosti rješavanja sukoba, te ukazuju na važnost empatiziranja s drugima kako bi se međuljudski odnos unaprijedio. S obzirom na literaturu koja govori o školskoj klimi, spoznaje proizašle iz ovog istraživanja impliciraju da program medijacije može pridonjeti školskoj klimi, što za sada ostaje prepušteno dodatnim empirijskim provjerama.

Literatura

- Bellachi, C. i Farina, E. (2012) Feeling and thinking of others: affective and cognitive empathy and emotion comprehension in prosocial/hostile preschoolers. *Aggressive Behavior*. 38. p. 150-165.
- Creemers, B.P.M., Reezigt, G.J. (1999) The Role of School and Classroom Climate in Elementary School Learning Environments. U: Freiberg, H.J. (ed). *School Climate: Measuring, Improving and Sustaining Healthy Learning Environments*. London: Falmer Press, pp 31 – 48.
- Davis, M. (1983) Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. 10, 85.
- Deutsch, M. (1973) *The resolution of conflicts: Constructive and destructive processes*. New Haven: Yale University Press.
- Haynes, N.M., Emmons, C. i Ben-Avie, M. (1997) School climate as a factor in student adjustment and achievement. *Journal of Educational and Psychological Consultation*. 8(3). p. 321 – 329.
- Hoy, W.K., Tarter, C.J. i Bliss, J.R. (1990) Organizational climate, school health, and effectiveness: A comparative analysis. *Educational Administration Quarterly*. 23(3). p. 260 – 279.
- Johnson, D.W. i Johnson R.T. (1996) Conflict resolution and peer mediation programs in elementary and secondary schools: A review of the research. In *Review of Educational Research*. 66(4). p. 459-506.

- Kopischke Smith, T., Connoly, F. i Prieski, C. (2014) Positive School Climate: What it Looks Like and How it Happens. Nurturing Positive School Climate for Student Learning and Professional Growth. *Baltimore Education Research Consortium*.
- Kiling, A.Ç. (2014) Examining the Relationship between Teacher Leadership and School Climate. *Education Sciences: Theory and Practice*. 14 (5). p. 1729 – 1742.
- Kuterovac Jagodić, G. (2003) Emocionalno opismenjavanje: novi izazovi za predškolske ustanove. *Zbornik radova XV simpozija socijalne pedijatrije*. p. 51-53.
- Ladd, B.K. i Skinner, K. (2002) Children's coping strategies: Moderators of the effects of peer victimizations. *Developmental Psychology*. 38.p. 267-278.
- Longaretti, L. i Wilson, J. (2006) The impact of Perception on Conflict Management. *Educational Research Quarterly*. Vol. 29(4).
- Munjas Samarin, R. i Takšić, V. (2009) Programi za poticanje emocionalne i socijalne kompetencije kod djece i adolescenata. *Suvremena psihologija*. 12 (2). p. 355-371.
- Opotow, S. V. (1991) Adolescent peer conflicts: Implications for students and for schools. *Education and Urban Society*. 23(4). p.416-441.
- Schwartz, D. i Proctor, L.J. (2000) Community violence exposure and children's social adjustment in the school peer group: The mediating roles of emotion regulation and social cognition. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 68. p. 670-683.
- Shantz, C.U. and Hobart, C.J. (1989) Social Conflict and Development: Peers and Siblings. U: T.J. Brendt and G.W. Ladd (Eds). *Peer Relationships and Child Development*. New York: Wiley.
- Tatalović Vorkapić, S., Vlah, N. i Mešovšek, M. (2012) Stavovi prema obrascima ponašanja adolescenata u socijalnim sukobima. *Suvremena psihologija*, 15 (2).p. 141 – 156.
- Thomas, K. W. i Kilmann R.H. (2008) Thomas-Kilman Conflict Mode Instrument. Profile and Interpretive report.
http://www.kilmandiagnostics.com/sites/default/files/TKI_Sample_Report.pdf 20.8.2015.

Abstract

Mediation is a conflict resolution process facilitated by a non-biased person. It can help reducing interpersonal problems and it contributes to successful school climate.

The aim of this research was to determine the predictors of mediation programme within elementary school context. On-line questionnaire was sent by e-mail to teachers who finished mediation training organised by Forum for Freedom in Education. Data were gathered during December 2014.

Questionnaire consisted of sociodemographic part, selfassessment of skills developed after mediation training, indicators of successfully held mediation, number of conducted mediations with pupils, and individual or institutionally supported attendance of education.

Sample consisted of 110 teachers from 14 Croatian counties, who work from first to eighth grade of elementary school. 94,5% of the sample was comprised of female teachers.

Regression analysis shows that paraphrasing skills and number of mediations held explain students readiness for searching support in conflict resolution. Furthermore, conflict managing skill explains understanding of others needs and emotions. Finally, skill of observing others emotions explains increased cooperation between conflicted parties.

Key words

mediation; education; managing conflict situations; conflict